

- slavica: Studies in honor of Zbigniew Folejewski. - Ottawa, 1981. - P. 105-113.
22. Ronen O. A beam upon the axe: Some antecedents of Ösip Mandelstam's «Umyvalsja nocju na dvore»-// Slavica Hierosoiymitana. - 1977. - Vol. 1. - P. 158-176.
23. Struve N. Ossip Mandelstam. - P., 1982. - 302 p.
24. Taranovsky K. Essays on Mandelstam. - Cambridge. - London. - England. - 1976. - 180 p.

SUMMARY

The study of Y.Mandelshtam's heritage by West European and American philologists are examined in the article. The short review of monographs, devoted to the poet's creation, that were printed at the second part of the XXth century is given.

Володимир Кузьменко

ОБЛИЧЧЯМ ДО СОНЦЯ: ТРАДИЦІЇ МОДЕРНУ І МОДЕРН ТРАДИЦІЙ ЯК ДЖЕРЕЛА ПОЕТИКИ АНАТОЛІЯ МОЙСІЄНКА

У статті розглядається поетичний доробок Анатолія Мойсеєнка, сучасного поезомитця, який виявив себе в різних галузях мовознавства, літературознавства, поезії та перекладу.

В одній із статей відомий поет і літературознавець Леонід Вишеславський розповів якомось цікаву історію. Трапилась вона ще в 20-х роках минулого століття в тісному приміщенні одного з московських часописів. Маяковський уважно вчитувався в чийсь рядки. І раптом, відірвавшись від тексту, вигукнув: «Чудово! Сотні разів у поезії повідомлялося про те, що цвітуть троянди, а от вірші про картоплю, яка цвіте, читаю вперше!»

Рядки, виокремлені Маяковським, належали молодому ще тоді київському поетові Миколі Ушакову:

На понизовье картофель цвел,

Губернія пахла патокой...

Про цей випадок із літературної молодості автора «Весни республіки» нагадали мені вірші сучасного київського поезомитця Анатолія Мойсієнка:

*Політик, що не торгує політикою,
Військовий, що не брязкає зброєю
над колискою немовляти,
Учений, що не хизується ученістю,
Тітка Мотря, що скільки світ стоїть
Пече свої пироги і щедро
обдаровує сусідську дітвору, –
Господи, як усе це нормально,
Що й сказати годі.*

Ні, автор цитованого твору аж ніяк не прагне бути оригінальним, коли захоплюється речами «нормальними» – простими й звичайними, почасти навіть непримітними на перший погляд. Немов паляниця чи вечеря на столі. Як буденне добротворення «тітки Мотрі» чи «дядька Гната», «діда Каленика» і тисяч інших простих трударів. У звичайних і буденних речах Анатолій Мойсієнко намагається знайти потаєнний їхній зв'язок з цілим і величним. І свої роздуми про літературу і самі вірші поет щоразу хоче підкорити сформульованому ним колись універсальному принципу: «особливість справжньої творчості полягає в тому, щоб дарувати читачеві насолоду відкриття і пізнання» життя («Бароковий дискурс української поезії XVII ст.: Іван Величковський»), розуміючи під «життям» передовсім його оречевлені предмети й реалії. Ось чому він відкидає «книжні красивості» – «натруджені мозолі вірша» (М. Ушаков) і захоплюється сюрчанням «коника-срібнокрила», а не співом солов'я, дивується цвітінню «золотої кульбаби», яка ще не скоро «срібною стане, мов вітер», а не троянди.

Звісно ж, помічає митець і бутони троянди. Проте миліше йому

*Троянди куц
чимдуж... по осені,
Чимдуж... по осені
троянди куц цвіте.*

І благословляє він не натхненні трелі солов'я, а подальше його мовчання:

*Знімів струмок
і соловей знімів.
І з ними й ми знімили вже самі...*

Найгірше для поезомитця – звичка, штамп, втратити свіжість сприйняття в силу звички. А справжня поезія – це сучасна мова й сучасне мислення, вільне й розкуте, позбавлене літературних звичок і книжних моделей. У цьому, на мій погляд, одна з найголовніших традицій української поезії. Так писали Величковський і Сковорода, Шевченко і Леся Українка, Тичина й Симоненко... Зрештою, це й традиція загальноєвропейська.

Свого часу Віктор Гюго у передмові до поетичної збірки «Оди й балади» небезпідставно звинуватив класицистів у тому, що вони перетворили французьку поезію на «своєрідний королівський версальський парк, де все вирівняно, підрізано, пригладжено, підчищено, посипано пісочком». Відкидаючи класицистичну нормативність, він вводить у французьку поезію нові форми й розміри, створює нову систему віршування, величезну увагу приділяє звуковій організації вірша, його ритмомелодиці. А головне – він рішуче відкидає обмеження, накладені класицизмом на поетичну мову, які привели до її специфічного «паралічу», бореться за її оновлення, збагачення, мобілізуючи всі ресурси французької мови, передовсім народної.

Одна із збірок Анатолія Мойсієнка теж називається епатажно – «Сонети і верлібри». Як бачимо, уже в заголовку заякорено оксюморонне поєднання традицій та новаторства. З одного боку, сонетна форма передбачає сувору дисципліну, чітку регламентацію в усьому – у змістовому наповненні та канонічній формі. Жорсткі обмеження й вимоги, безперечно, дисциплінують думку й уяву сонетяра.

З іншого, верліброва пульсація образної думки, підкреслена новітніми ритміко-інтонаційними засобами сучасної мови, провокує до розхитування канону. Отже, вочевидь, ідеться не про оксюморонне поєднання традицій та новаторства, а швидше про «нормальне» співіснування традиції модерну або модерну традицій (саме так чи майже так називається одна з книжок літературно-критичних студій А. Мойсієнка) в інтертекстуальному полі сучасного майстра. «Перед епігоном – чорнильниця попередника, перед новатором – життя з його малими, більшими й великими змінами», – зауважував Микола Ушаков.

Автор «Сонетів і верлібрів» ні в чому не копіює своїх попередників і вчителів: він творчо інтерпретує їхній художній досвід, розглядаючи його переважно як відправний пункт свого ідіостилю, живленого поетикою поліської природи, моральним досвідом шістдесятництва й особливою нонконформістською позицією щодо історії, національного духу та соціальних вимог до мистецтва.

Критик Павло Сердюк чи не першим серед дослідників поезії А.Мойсієнка звернув увагу на те, що є в його віршах «якась особлива прозорість і духмяність, може, від зворушливого запаху скошених трав, а може, від того стану щемкої замрії й замилювання, тієї душевної чутливості, що колись переживав... відомий земляк, автор «Сонячних кларнетів», освідчуючись перед усіма небайдужими: «Переповнений любов'ю, я одкрив кохання книгу».

*І твій тугий відчую поряд стан,
Де дрозд солодка спрагло причаїться...
І юна вітровінь, як юна птиця,
Нам буде ніжно цілувать уста.*

*І станемо ми птахами в траві.
І цей достиглий сад, де гнуться віти,
Коханням нашим буде довго снити,*

*Аж поки серпень не обтрусить віти
І молоді, немов вино, громи
Не бризнуть соком у гаряче літо.*

Увесь поетичний ужинок Анатолія Мойсієнка настояний на бризках сонця, на золотих кульбабках, просякнутий запахом полину, чебрецю й м'яти, залитий світлими й чистими кольорами, дитячими співаночками й сюрчанням коників. А ще він рясно вмитий дощами – синіми, сивими, срібними, бездомними, травневими, літніми, цілющими...

*Мотив дощу, який в душі не вицух,
Мотив дощу, який не вицух в зіницях.*

Здається, такої сили-силенної дощів, злив, грози й грому немає у жодного сучасного поета. І попри все

*На тонкій стеблині
Вранішнього путівця.
Що впирається в мій ганок,
Земля повертається
Обличчям до сонця.*

Сонячна тема (не лише в розумінні візуально-кольористичного зображення, а й передусім, символічного уособлення) відома в нашій літературі з давніх-давен. Згадаймо «два сонця померкли, обидва багрянні стовпи погасли, а з ними молоді місяці, Олег і Святослав, тьмою заволоклися...» зі «Слова о полку Ігоревім»; Шевченкове «Сонце йде і за собою день веде...» або його ж алегоричне «Не гріє сонце на чужині...»; наіскрену сонцем творчість М. Коцюбинського, справжнього сонцепоклонника; «Сонячні кларнети» П. Тичини; «Сонячну машину» В. Винниченка з його «Моїй сонячній Україні присвячую»; «Ніж у сонці» І. Драча та багато інших.

Однак у цій вічно актуальній темі Анатолієві Мойсієнку вдалося знайти власний імператив, оскільки його творчість завжди повертається обличчям до сонця, до людей:

*До людської ненависті
В гості
Нічка темна*

*Йде,
До людської лагоди –
Світанок – ладо.*

Отже, світло, світанок, сонце в його поезії – це паростки надії на злагоду й відродження в наших душах і наших оселях. А щедрі дощі, що падають прямо у вірші народженого на Придесенні поета, напоять їх цілющою водою.

*Сонце – обережне –
золотими клешнями –
В золоту Родоц.
Золотим пожежником
Походжає дощ.*

Серед канонічних форм, які розробляє сучасний майстер, не тільки сонет, а й рондель, газель, тріолет, октава, рубаї, хоку і навіть вінок сонетів «Я полем йду. Торкаю сонця віть». Опанувати таку дивовижну за формою річ, правила написання якої були вироблені італійськими митцями ще в XVII ст., під силу далеко не кожному сонетяреві. Анатолієві Мойсієнку як справжньому віртуозові вдалося здолати титанічний опір матеріалу, поєднати глибокий зміст вінка сонетів з філігранною довершеністю форми та уникнути штучності й неприродності звучання вірша.

А ще «Паліндромний сонет». І вже зовсім нечуване в поезомистецтві – шахопоезія Анатолія Мойсієнка, яка, за скромною оцінкою самого автора, не залишилася непоміченою «як у літературних, так і шахових колах», що дозволяє сподіватися «на щирий розвій цього виду творчості, на подальшу перспективу». Міжнародний гросмейстер Віктор Корчної так оцінив збірку «Шахопоезія»: «Рідкісна книжка, такої, певне, більше в світі нема».

Невсипуща і вагома за здобутками праця А. Мойсієнка в різних галузях мовознавства, літературознавства, поезії та перекладу забезпечили йому особливий статус в українському письменництві та в науці про художню словесність. Своєю майже сорокарічною діяльністю в царині слова він гідно розвиває давню і стійку традицію в історії вітчизняної

літератури – поєднувати в одній особі хист ученого і поета. Ця традиція, увічнена іменами Г. Сковороди і І. Франка, П. Тичини і М. Рильського, М. Зерова і П. Филиповича, І. Світличного, В. Стуса, І. Дзюби, Г. Штоня, переконливо заперечує будь-які спроби трактувати наше письменництво як аматорське, хуторянське.

Відтак і в особі Анатолія Мойсієнка маємо не той приклад, коли одна з граней таланту яскравіша, а інша, як мовиться, слабша. І наукові праці поета – візуаліста, і мистецьки вартісна лірика позначені глибиною душі та розмахом філософських узагальнень. Науковець живе в поетові, а поет збурує вченого. Що на що тут впливає – сказати важко. Адже поети – немов сполучені судини: ніхто не живе окремо, в «ізоляції». І в літературній діяльності Мойсієнка різноманітні впливи традиції та нових віянь співіснують впродовж усього творчого шляху поезомитця. І тим він цікавий.

*Чи плід модерну, чи дитя традицій...
Все ні по чім – хоч в крик, хоч стомовчи...
Присядь отак з сумлінням наодинці,
Спочинь від свята й від суєт спочинь.*

*Хай гатить барабан, кларнить кларнет...
Пощо тобі той гам, як ти поет.*

Павло Рудяков

МОВЧАННЯ ГЕРОЯ У СЕРБСЬКІЙ ПРОЗІ (І.АНДРИЧ)

У статті розглядається феномен мовчання у світовій літературі й мовчання героя як одна з його складових має свою, тривалу й достатньо багату, історію. У ХХ столітті мовчання героя набуває нових рис, наповнюючись новим змістом і здобуваючи оновлене філософське обґрунтування. Феномен мовчання досліджується на матеріалі прози І.Андрича.

Мовчання є невід'ємною складовою і внутрішнього світу людини, і сфери її зовнішнього функціонування, зокрема, й її – сфери – комунікаційного сегменту. У своїй еволюції людство долає шлях від «технологічного» мовчання, зумовленого відсутністю навичок до